

ALEKSANDAR JAKIR, *DALMACIJA U MEĐURATNOM RAZDOBLJU 1918.-1941.*

Zagreb: Leykam International, 2018., 302 stranice, 10 ilustracija (4 c/b fotografije, 6 crteža), 19 tablica, 4 grafikona, 6 zemljovida (4 u prilogu i 2 na unutrašnjoj strani korica), kazala.

ISBN: 978-953-340-070-9

Zagreb: Leykam International, 2018, 302 pages, 10 illustrations (4 b/w photographs, 6 drawings), 19 tables, 4 charts, 6 maps (4 inclosed and 2 at the inner jackets), indices. ISBN: 978-953-340-070-9

Knjiga *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941.* Aleksandra Jakira drugi je svezak serijala *Hrvatska povijest u 20. stoljeću*. Izdala ju je tvrtka Leykam International, a nastala je na temelju istraživanja i postojeće literature, ponajprije monografije koju je autor napisao 1999. preoblikovavši svoj doktorski rad obranjen na Sveučilištu Erlangen-Nürnberg u Njemačkoj. Na početku djela nalaze se tri uvodna poglavlja: *Predgovor*, *Uvodne napomene* i *Uvodne napomene o izvorima i literaturi* u kojima autor ističe da je njegova knjiga prva opsežnija sinteza dalmatinske povijesti između dvaju svjetskih ratova te navodi neke općenitosti o temi koju namjerava predstaviti čitateljima. Za početak definira pojam Dalmacije te navodi njezine današnje granice objašnjavajući da se ona tijekom povijesti profilirala samo kao teritorijalni, administrativni i kulturni, a nikada kao nacionalni ili etnički pojam. Autor, međutim, daje današnju definiciju pojma Dalmacija, ne naglašavajući činjenicu da taj pojam nije uvijek imao jednako značenje te da nije uvijek označavao isti teritorij. Autor je tako previdio značaj transformacije Dalmacije iz jedne od krunovina koje su sačinjavale Austro-Ugarsku Monarhiju u „neslužbeni“ pojam koji označava jednu regiju.

Prvo poglavlje nosi naslov *Dalmacija kao laboratorij i poprište procesa stvaranja modernih nacija* (str.

The book *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941.* [Dalmatia in the interwar period 1918 – 1941] by Aleksandar Jakir is the second volume of the edition *Croatian history in the 20th century*, published by the *Leykam International* publishing company. It is based on research and the existing literature, primarily a monograph written by the author in 1999 on the basis of his dissertation defended at the University of Erlangen-Nürnberg in Germany. Three introductory chapters open the book: *Predgovor* [Foreword], *Uvodne napomene* [Introductory remarks] and *Uvodne napomene o izvorima i literaturi* [Introductory remarks on the sources and bibliography] in which the author emphasized that his book is the first comprehensive synthesis of Dalmatian history between the two world wars and mentioned some generalities about the theme he was about to present to the readers. For a start he defines the notion of Dalmatia and defines its current borders explaining that throughout the course of history it was profiled as a territorial, administrative and cultural entity, never in terms of nation or ethnicity. In that way the author overlooked the importance of transformation of Dalmatia from one of crown lands that constituted Austro-Hungarian Monarchy into an “unofficial” term referring to a region.

23-53). Kao i ostala poglavlja u knjizi, podijeljeno je na nekoliko potpoglavlja, od kojih su neka podijeljena na dodatna potpoglavlja. U ovom poglavlju autor definira pojam nacije, držeći se tako onoga što je najavio u jednom od uvodnih poglavlja, a to je definiranje pojmova koji se obrađuju kako bi se bolje razumjela prošlost. U Dalmaciji je još u 19. stoljeću djelovalo više nacionalnih ideologija. Autor kaže da treba uzeti u obzir i odnos između onih koje su uspjele zaživjeti (hrvatska, srpska, talijanska) i onih koje nisu (ilirsko/jugoslavenska i slavensko-dalmatinska), ali ipak tomu ne posvećuje veću pozornost. Jedan dio poglavlja posvetio je dalmatinskim Talijanima i na tom mjestu naveo je najvažnije značajke povijesti Zadra između dvaju svjetskih ratova, ističući da se njime u knjizi neće detaljnije baviti jer je tada pripadao drugome političkom i ekonomskom kontekstu.

Jedan kraći dio poglavlja posvećen je konceptu kulturnih i socijalnih miljea, odnosno razlikama među njima. Dalmaciju je u razdoblju o kojem knjiga govori prvi put zahvatio proces modernizacije i lako bi se moglo upasti u zamku i pomisliti da je ta modernizacija sve slojeve stanovništva zahvatila jednako, a nije. Većinu je u Dalmaciji činilo seosko stanovništvo koje je bilo pod snažnim utjecajem tradicije te je sporo prihvaćalo proces modernizacije. Zahvaljujući konceptu miljea autor može istaknuti razlike između građanskoga i seljačkog sloja i prikazati što im je modernizacija donijela. U svoje izlaganje uključio je i statističke podatke, što čini i u ostalim poglavljima, a neke od njih prikazuje zasebno u obliku tablice. Posljednji dio poglavlja govori o utjecaju kulturnih razlika na oblikovanje nacionalnih identiteta. Autor ponovno ne propušta definirati pojam koji obrađuje, u ovom slučaju pojam kulture.

Naslov je drugog poglavlja *Kraj Velikog rata i kraj Austrije u Dalmaciji* (str. 54-71). Na njegovu su početku navedene najvažnije informacije o Prvome svjetskom ratu, što se može dovesti u vezu s već navedenom autorovom težnjom za definiranjem svih pojmova koji se obrađuju. Autor zaslužuje pohvalu jer je prikazao ratnu svakodnevicu, čemu je posvetio zaseban dio poglavlja. Svakodnevnica je često zanemarena u prikazu ratova, a u slučaju Prvoga svjetskog rata u Dalmaciji bila je obilježena siromaštvom, glađu i nasiljem austrijskog režima. Nadalje se opisuje proces stvaranja Države SHS, a

The first chapter is entitled *Dalmacija kao laboratorij i poprište procesa stvaranja modernih nacija* [Dalmatia as a laboratory and arena of the process of creation of modern nations] (pp. 23-53). As other chapters in the book, it is divided into several subchapters some of which are further subdivided. The concept of a nation is defined in this chapter, in accordance with what was announced in one of the introductory chapters and that was definition of concepts that are analyzed in order to improve understanding of the past. Several national ideologies were active in Dalmatia in the 19th century. The author states that relations between the options that managed to survive (Croatian, Serbian, Italian) and the ones that did not (Illyrian/Yugoslav and Slavic/Dalmatian) should be considered as well, but still he does not pay much attention to them. The most important notions from the history of Zadar between the two great world wars were mentioned in a part of the chapter that deals with the Dalmatian Italians. The author stressed that he will not deal with Zadar more extensively in the book since it belonged to a different political and economic context at the time.

A shorter part of the chapter discusses the concept of cultural and social milieus, i.e. differences between them. Dalmatia was touched by the process of modernization in the period discussed and it would be easy to fall into the trap of thinking that this modernization affected all the social classes in the same way. Rural population constituted most of Dalmatia. It was strongly influenced by tradition and accepted modernization process slowly. Owing to the milieu concept the author can emphasize the differences between the urban and rural population and present what modernization brought to these communities. He used statistical information, as he did in the rest of the chapters, and some of these data were presented separately in a table. The last part of the chapter is focused on the influence of cultural differences on shaping national identities. The author does not miss an opportunity to define the concept he analyzes, this time it is culture.

Title of the second chapter is *Kraj Velikog rata i kraj Austrije u Dalmaciji* [The end of the Great War and the end of Austria in Dalmatia] (pp. 54-71). The most important information about the First World War is provided at the beginning corresponding to the author's intention of defining all

kao glavni izvor koristi se onodobni dalmatinski tisak, posebno list *Novo doba*. Posljednji dio poglavlja govori o izuzetno pozitivnim očekivanjima Dalmatinaca od zajedničke jugoslavenske države, koja autor stavlja u kontekst teške gospodarske situacije i talijanskih teritorijalnih pretenzija.

Treće poglavlje, naslova *Dalmacija i Jadransko pitanje* (str. 72-92), govori o težnji Kraljevine Italije za zauzimanjem dalmatinske obale i nastojanjima dalmatinskih političara za sprječavanjem toga. Autor prikazuje borbu za Dalmaciju, koja je bila uglavnom diplomatska, ali je mogla postati i oružana. Opisuje talijansku okupaciju Dalmacije provedenu na temelju Londonskog ugovora i negativne reakcije dalmatinskog stanovništva na nju. Navodi i primjere incidenata koji su lako mogli dovesti do talijansko-hrvatskog rata u Dalmaciji. Poseban naglasak u poglavlju stavlja na nedovoljno istraženo mirotvorno djelovanje američke ratne mornarice te navodi zanimljivu tezu o njezinu utjecaju na zbiivanja u Splitu, koji je Italija htjela zauzeti iako nije bio obuhvaćen Londonskim ugovorom. Teza kaže da je Split, do tada slabo razvijen grad na rubu Austro-Ugarske, upravo zahvaljujući prisutnosti američke mornarice postao moderan grad. Sam autor ističe da ta teza zaslužuje daljnje istraživanje i to je točno. Split je upravo u međuratnom razdoblju dosegao status najvažnijeg grada u Dalmaciji, a utjecaj američke mornarice na dosezanje tog statusa slabo je istražen. Trebalo bi ispitati koliko je značajan bio taj utjecaj i je li možda bio presudan, kao što kaže teza koju autor iznosi. Da bi zaokružio priču o diplomatskoj borbi za Dalmaciju, autor na kraju poglavlja iznosi pregled djelovanja dalmatinske diplomacije u razdoblju od osnivanja Jugoslavenskog odbora tijekom rata do potpisivanja Rapalskog ugovora kojim su dijelovi Dalmacije pripali Italiji, iz čega se vidi kontinuitet te borbe. Jedino bi možda bilo dobro da taj dio nije prikazao izdvojeno na kraju poglavlja, već da ga je uklopio u poglavlje i tako oblikovao cjelovit prikaz borbe za Dalmaciju od početka do Rapalskog ugovora.

Četvrto poglavlje nosi naslov *Politička mobilizacija u znaku jugoslavenstva i pokušaj stvaranja nove nacije* (str. 93-111) i bavi se ideologijom integralnog jugoslavenstva pokušavajući odgovoriti na pitanje zašto ju stanovništvo Jugoslavije uglavnom nije prihvatilo. Autor prikazuje razvoj te ideologije, započet još u prijeratnom razdoblju s djelovanjem

concepts discussed. The author's presentation of everyday life in war circumstances in a separate part of the chapter is praiseworthy. Everyday life is often neglected in war chronicles, and in case of the First World War in Dalmatia it was marked by poverty, hunger and violent Austrian regime. Process of creation of the State of Slovenes, Croats and Serbs is described in continuation, and Dalmatian press of the time is used as the main source, in particular the newspaper *Novo doba*. The last part of the chapter deals with particularly positive expectations of the Dalmatians from the joint Yugoslav state, which are interpreted by the author in context of difficult economic situation and Italian territorial pretensions.

The third chapter, entitled *Dalmacija i Jadransko pitanje* [Dalmatia and the Adriatic Question] (pp. 72-92), deals with the aspiration of the Kingdom of Italy to occupy the Dalmatian coast and the attempts of the Croatian politicians to prevent it. The author presents mostly diplomatic battle for Dalmatia that could have turned into an armed conflict. He describes Italian occupation of Dalmatia carried out on the basis of the Treaty of London and negative reactions of the Dalmatian population. He also mentions examples of incidents that could have easily led to an Italian-Croatian war in Dalmatia. Special emphasis in the chapter is on underexplored pacifistic activities of the U.S. Navy with an interesting hypothesis about its influence on events in Split that Italy wanted to occupy despite the terms in the Treaty of London. The hypothesis refers to interpretation of Split as a poorly developed city in the periphery of Austria-Hungary up to that point that became a modern city owing to presence of the U.S. Navy. The author himself is aware that the hypothesis requires further investigation, which is correct. It was exactly in the interwar period that Split reached the status of the most important city in Dalmatia and the influence of the U.S. Navy in that regard is poorly explored. The scope of this influence should be investigated as well as the possibility that it might have been crucial in accordance with the hypothesis that the author proposed. To complete the story of the diplomatic struggle for Dalmatia at the end of the chapter the author presents an overview of activities of the Dalmatian diplomacy in the period from forming the Yugoslav Committee during the war to signing the Treaty of Rapallo that allotted parts of Dalmatia

napredne mladeži, koja se zalagala za uspostavu jugoslavenske države i oblikovanje jedinstvene jugoslavenske nacije. Prikazana je ideologija mladeži, koja je prihvatila pridjev nacionalistička, a izvor su tiskovine koje je izdavala. Autor govori da se, čitajući danas ono što su pripadnici mladeži pisali, teško oteti dojamu da njihova ideologija pripada domeni „psihologije iracionalizma“ i u toj ideologiji pronalazi neke elemente koji će poslije sačinjavati nacističku ideologiju krvi i tla. Tema je drugog dijela poglavlja Organizacija jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA), nasljednica nacionalističke mladeži, koja je djelovala od 1921. do 1929. Autor iz njezina djelovanja zaključuje da u Dalmaciji nikada nije zaživjela ideja integralnog jugoslavenstva. Nije ni mogla zaživjeti jer slučaj takva nasilnog stapanja ljudi s već izgrađenim nacionalnim identitetima u jednu naciju nije zabilježen nigdje u Europi.

Naslov petog poglavlja glasi *Politički i gospodarski život u Dalmaciji u međuratnom razdoblju* (str. 112-163). U njemu autor pokušava prikazati kako se iznimno teško stanje u gospodarstvu odražavalo na politički život. Ponovno uzima u obzir različite socijalne miljee i prikazuje razočaranje pripadnika građanskog sloja nakon što su shvatili da im se u novoj državi ipak neće popraviti položaj. Zatim govori o uzdizanju Splita do političkoga i gospodarskog centra Dalmacije, navodeći različite vrijedne statističke podatke i posvećujući posebnu pozornost djelovanju Ive Tartaglie, najznačajnijeg međuratnoga splitskog gradonačelnika. Autoru se može prigovoriti to što u cijeloj knjizi najveći naglasak stavlja na Split, dok se drugi dalmatinski gradovi poput Šibenika i Dubrovnika čine zamenjenima. Međutim, donekle ga opravdava to što je njegov cilj bio razmotriti povijest Dalmacije u jednom razdoblju, a ono što se tada događalo u Dalmaciji najveći je odraz imalo upravo u Splitu, gradu koji se prometnuo u dalmatinski centar i to je ostao do danas.

U nastavku poglavlja detaljnije je prikazan razvoj industrije na način da je naglasak stavljen na prikazivanje onodobnog diskursa, koji je bio takav da se vjerovalo da će se Split snažno gospodarski razviti čim se prometno poveže sa zaleđem. O tom prometnom povezivanju, točnije o gotovo stogodišnjoj borbi za izgradnju dalmatinske željeznice, govori se u sljedećem dijelu poglavlja, ponovno uz prikaz diskursa, odnosno uglavnom neispunjenih

to Italy reflecting the continuity of that struggle. Perhaps this part should have been integrated in the chapter in order to provide an integral presentation of the battle for Dalmatia from the beginning to the Treaty of Rapallo.

The fourth chapter is entitled *Politička mobilizacija u znaku jugoslavenstva i pokušaj stvaranja nove nacije* [Political mobilization marked by Yugoslavism and an attempt of creating a new nation] (pp. 93-111) and it deals with ideology of integral Yugoslavism in an attempt of finding an answer to the question why it was not accepted by the population of Yugoslavia. The author presents the development of the ideology, initiated in the prewar period with activities of the progressive youth that supported creation of the Yugoslav state and formation of a unified Yugoslav nation. Ideology of the youth that accepted the adjective nationalistic was described on the basis of its publications. The author states that when we read today what was written by the members of the youth it is difficult not to think that their ideology belongs to a domain of “psychology of irrationalism” and in that ideology he finds some elements that will later constitute Nazi ideology of blood and soil. The theme of the second part of the chapter is the Organization of Yugoslav Nationalists (ORJUNA), as a successor to the nationalistic youth that was active from 1921 to 1929. The author concludes from its activity that the idea of integral Yugoslavism was never accepted in Dalmatia. It could not have been accepted since such case of violent blending of people with previously constituted national identities into one nation has not been recorded anywhere in Europe.

The title of the fifth chapter is *Politički i gospodarski život u Dalmaciji u međuratnom razdoblju* [Political and economic life in Dalmatia in the interwar period] (pp. 112-163) in which the author tried to explain how extremely difficult economic situation was reflected on political life. He again considered different milieus and presented disappointment of the members of the middle class after they had realized that their position would not be any better in the new state. Then he discussed the rise of Split as a political and economic center of Dalmatia mentioning valuable statistical data and paying special attention to the activity of Ivo Tartaglia, the most important mayor of Split in the interwar period. The objection that might be raised is that the author focuses

nadanja i očekivanja Dalmatinaca. Slijedi dio posvećen privrednoj strukturi i socijalnom pitanju u Dalmaciji, gdje se govori o društvenoj promjeni koju je izazvao razvoj industrije. Određen broj težaka pretvorio se u industrijske radnike, a uvjeti rada i života često su im bili katastrofalni. Autor se ponovno služi statistikom, iako napominje da su onodobni izvori podataka nepouzdana i da brojke treba uzimati s oprezom. Govori se i o djelovanju Komunističke partije, a posljednji dio poglavlja posvećen je iseljavanju iz Dalmacije, ponovno uz dominaciju statističkih podataka.

Šesto poglavlje nazvano je *Dalmatinsko selo u međuratnom razdoblju* (str. 164-222) i bavi se najbrojnijom skupinom ljudi u međuratnoj Dalmaciji, seljacima. Autor govori da se, unatoč razlikama između zagorskoga, obalnog i otočnoga dijela Dalmacije, ipak može govoriti o „dalmatinskom selu“, jer su te tri cjeline svojom međuisovisnošću i prožimanjem oblikovale specifičan kulturno-antropološki okvir. Dalmatinsko je selo bilo konzervativna i tradicionalna sredina koja je teško prihvaćala promjene, a one su uglavnom dolazile izvana. Nakon završetka Prvoga svjetskog rata još su uvijek postojali zastarjeli kolonatski odnosi uz primitivan način obrade zemlje. Povijest svakodnevice, koja se pojavljuje i drugdje u knjizi, u ovom poglavlju najviše dolazi do izražaja. Autor prikazuje svakodnevni život seljaka obilježen oskudicom, a unosi i detaljne statističke podatke o različitim aspektima života na selu. U nastavku poglavlja ukratko prikazuje kolonat, nakon čega prelazi na raspravu o neuspješnoj agrarnoj reformi u novoj državi. Zatim govori o gospodarskoj krizi koja je dodatno pogoršala uvjete života u Dalmaciji, što upotpunjuje obiljem statističkih podataka. Kraj poglavlja posvećen je razmatranju zaostale agrarne proizvodnje i prenapučenosti u Dalmaciji. Dalmatinski seljaci nisu imali dovoljno stručnog znanja ni kapitala i uglavnom su bili usmjereni na zadovoljavanje vlastitih potreba, dok im je način funkcioniranja kapitalizma i tržišta bio nepoznat. Kako bi objasnio ponašanje seljaka, autor navodi objašnjenje antropologa G. Forstera, koji govori o predmodernome seljačkom mentalitetu, koji uključuje shvaćanje prema kojem je vrijednih resursa uvijek premalo. Stoga poboljšanje nečijeg položaja nužno znači pogoršanje tuđeg položaja pa ljudi nisu usmjereni na stvaranje bogatstva.

on Split while other Dalmatian cities like Šibenik or Dubrovnik seem to be neglected. However certain justification can be found in his aim to study the history of Dalmatia in a certain period, and the events in Dalmatia at the time were reflected most clearly exactly in Split, the city that became a Dalmatian center as it still is.

In continuation of the chapter the development of industry is presented so that the focus is on description of the discourse of the time that was characterized by the belief that Split will develop strongly in terms of economy as soon as good transport connections with the hinterland are established. The following part of the chapter deals with almost centennial battle for the construction of the Dalmatian railway, again with presentation of the discourse, i.e. mostly unfulfilled hopes and expectations of the Dalmatians. The next part describes economic structure and social question in Dalmatia where social change is discussed resulting from the industrial development. Certain number of laborers became industrial workers, and their living and working conditions were often catastrophic. The author reached for statistics again though he states that the sources of the time are unreliable and that the figures should be interpreted with caution. The activities of the Communist Party are also mentioned, and the last part of the chapter deals with emigration from Dalmatia, again with dominant statistical data.

Title of the sixth chapter is *Dalmatinsko selo u međuratnom razdoblju* [Dalmatian village in the interwar period] (pp. 164-222) and it deals with the most numerous group in interwar Dalmatia, peasants. The author states that “Dalmatian village” can be discussed regardless of the differences between the hinterland, coastal zone and islands of Dalmatia since these three wholes formed a specific cultural and anthropological framework due to their interrelations and mingling. Dalmatian village was a conservative and traditional environment that was reluctant to accept changes that mostly came from outside. After the First World War there were still archaic colonate relations and primitive methods of soil tillage in Dalmatia. The history of everyday life, which is described elsewhere in the book, really comes into the picture in this chapter. The author describes everyday life of a farmer marked with poverty, but he also introduces statistical data

Posljednje poglavlje nosi naslov *Glavne značajke društvenih i političkih procesa* (str. 223-272) i tematski je najraznovrsnije. Prvi dio govori o školstvu i prosvjeti, posebno o problemu niske pismenosti dalmatinskog stanovništva i akcijama opismenjavanja koje su poduzimale država i HSS. Sljedeći dio poglavlja govori o zadrugarstvu, koje autor vidi kao samoorganiziranje seljaka s ciljem poboljšavanja životnih uvjeta, bez zadiranja u socijalne strukture sela. Autor ističe da je jedan od temelja uspjeha HSS-a na selu bilo upravo njegovo sudjelovanje u zadržanom pokretu. Oba spomenuta dijela poglavlja donose kombinaciju naracije i statističkih podataka, nezostavnih u ovoj knjizi. Nastavak poglavlja bavi se HSS-om, pri čemu autor ističe da je njezina borba za prava seljaka znatno utjecala na prihvaćanje modernoga hrvatskog nacionalnog identiteta među širim slojevima katoličkog stanovništva u Hrvatskoj i BiH. U međuratnom razdoblju hrvatski je nacionalizam prestao biti ideologija uskih elita i proširio se na narodne mase, a tomu je uvelike doprinijela HSS-ova kulturna i socijalna aktivnost koja je pratila političko djelovanje. I priča o djelovanju HSS-a nadopunjena je statistikom, točnije navođenjem podataka o izbornim rezultatima stranke.

Sljedeći dio poglavlja govori o razdoblju u kojem je Dalmacija bila dio Banovine Hrvatske. Autor u tom dijelu iznosi širu sliku ne zadržavajući se samo na Dalmaciji. U knjizi se često stječe dojam da autor napušta okvir teme, odnosno da se bavi problemima koji se ne tiču strogo Dalmacije u međuratnom razdoblju, no to je u stvari dobro jer otkriva uzroke razmatranih pojava i kontekst u kojem se odvijaju. Ponovno je u prvom planu HSS, čiji su vođe Banovinu promatrali kao prvi, a ne konačan korak u rješavanju hrvatskoga nacionalnog pitanja. Spominje se i tada marginalan ustaški pokret, a posebno je zanimljiv dio poglavlja koji govori o svojevrsnoj dekadenciji HSS-a nakon uspostave Banovine. U stranku se uključio određen broj komunista i ustaša, a preuzevši vlast počela je raditi ono protiv čega se prije borila – provoditi nasilje nad neistomišljenicima. Dolaskom rata i raspadom Kraljevine Jugoslavije stranka se razdijelila, a taj je raspad države ukratko objašnjen u posljednjem dijelu poglavlja.

about different aspects of rural life. In continuation he presents colonate shortly and then discusses unsuccessful agrarian reform in the new state. Then he discusses economic crisis that additionally aggravated living conditions in Dalmatia, which is complemented by abundant statistical data. The end of the chapter deals with consideration of backward agrarian production and overpopulation in Dalmatia. Dalmatian peasants had neither knowledge nor the capital and they mainly worked to fulfill their own needs not knowing anything about the functioning of capitalism and market. In order to clarify the behavior of the farmers, the author mentions explanation by the anthropologist G. Forster who considered premodern rural mentality, that involves understanding that valuable resources are always lacking and therefore improvement of somebody's position necessarily implies deterioration of someone else's position so people did not strive to make a fortune.

The last chapter is entitled *Glavne značajke društvenih i političkih procesa* [Main characteristics of social and political processes] (pp. 223-272) and it is most diverse thematically. The first part deals with school system and education, in particular with the poor literacy of the Dalmatian population and literacy campaigns undertaken by the state and the HSS (Croatian Peasant Party). The next part of the chapter presents cooperative movement (*zadrugarstvo*) that the author interprets as self-organization of peasants with an aim of improving life conditions without penetrating into rural social structures. The author stresses that one of bases of the success of the HSS in villages was exactly its participation in cooperative movement. Both mentioned parts of the chapter bring combination of narration and statistical information, inevitable in this book. The continuation of the chapter deals with the HSS. The author emphasizes that its struggle for the rights of peasants affected significantly the acceptance of modern Croatian national identity among wider classes of the Catholic population in Croatia as well as Bosnia and Herzegovina. In the interwar period Croatian nationalism ceased to be ideology of a narrow social elite and it spread to masses which was supported by the HSS's cultural and social activity that accompanied its political activity. Story of the HSS and its activity is complemented with statistics, more precisely data on the election results of the party.

Nakon toga slijedi zaključak te prilog s četirima povijesnim zemljovidima. Iza toga su dva kazala, jedno s osobnim imenima i drugo s imenima mjesta. Dva zemljovida koja se ne tiču isključivo Dalmacije nalaze se i na unutrašnjoj strani korica knjige. Jedan je zemljovid Države SHS, a drugi zemljovid Banovine Hrvatske. Na više se mjesta u knjizi pojavljuju tablice statističkih podataka kao i fotografije, grafikoni i crteži. Zanimljivo je što grafikoni i ilustracije nisu posebno načinjeni za knjigu, već su preuzeti iz onodobnih publikacija.

Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941. sinteza je koja obrađuje vrlo značajno razdoblje dalmatinske povijesti. Iako nijedna sinteza ne može iznijeti baš sve detalje, autora treba pohvaliti jer je iznio vrlo opsežan prikaz. Zahvatio je različite dimenzije povijesti, od političke preko gospodarske i svakodnevne povijesti do povijesti mentaliteta, što je došlo do izražaja u govoru o dalmatinskom selu. Naglasak nije stavljao na same događaje, nego je pokušao utvrditi kako su na njih utjecale strukture dugog trajanja. U analizu je uključio koncept socijalnih miljea, što je posebno značajno u izučavanju razdoblja koje je Dalmaciji donijelo prvu ozbiljniju modernizaciju, a analizirao je i diskurs kako bi prikazao stav Dalmatinaca prema onome što se tada događalo. Sve u svemu, ova je knjiga vrijedan doprinos znanju o povijesti Dalmacije, pogotovo stoga što je, kako je i sam autor istaknuo, prva od svoje vrste. Budući da je zahvatila velik broj tema, može poslužiti kao poticaj na detaljnije istraživanje pojedinosti iz povijesti Dalmacije između dvaju svjetskih ratova.

No ipak postoje dvije zamjerke koje joj se mogu uputiti. Prva je vezana uz citiranje. Ne postoji jedan popis literature na kraju knjige, već je na kraju svakog poglavlja navedena literatura korištena za to poglavlje, što je dobro jer olakšava snalaženje onomu tko želi dodatno istražiti nešto što je navedeno u knjizi. Međutim, poteškoću predstavlja činjenica da literatura nije referencirana u tekstu. Autor često otvoreno navodi zaključke drugih autora, ali ne navodi točno odakle ih je preuzeo. To znači da je potrebno, ako se želi detaljnije istražiti neka tvrdnja iz knjige, pregledavati cijeli popis literature na kraju poglavlja i onda „pogađati“ odakle je tvrdnja

Next part of the chapter discusses the period when Dalmatia was a part of the Banovina of Croatia. The author offers a wider perspective without focusing only on Dalmatia. One often gets an impression that the author goes beyond the framework of his topic and that he does not deal with problems related to Dalmatia in the interwar period, but that is actually good because he reveals causes of phenomena observed and the context they happened in. The HSS is again in the focus of interest as its leaders saw Banovina as only the first and not the final step in the process of solving the Croatian national question. The Ustaša movement is also mentioned, marginal at the time. Particularly interesting part of the chapter refers to a certain decadence of the HSS after Banovina had been established. A certain number of communists and ustašas joined the party that after coming into power started doing exactly what it fought against – harassing the opponents. The party was divided after the war had begun and the Kingdom of Yugoslavia had fallen apart, and this collapse of the state was explained in brief in the final part of the chapter.

Conclusion follows after this chapter and an appendix with four historical maps. Then there are two indexes, one with personal names and the other with place names. Two maps that do not relate only to Dalmatia are found on the inner side of the book cover, the map of the State SHS, and the other is the map of Banovina of Croatia. Tables with statistical data can be found in the book as well as photographs, graphs and drawings. It is interesting that the graphs and illustrations were not made specifically for the book, but they were taken from the publications of the time.

Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918.-1941. is a synthesis that studies an important period of Dalmatian history. Although no synthesis can present all details, the author should be praised for presenting a very comprehensive overview. He considered different dimensions of history, from political, economic and everyday history to the history of mentality, which was evident in the discussion of the Dalmatian village. The focus was not on mere events but he tried to determine how they were affected by long-term structures. He also included the concept of social milieus into his analysis which is of particular importance in the study of the periods that brought first serious modernization to

preuzeta. Bilo bi za čitatelja puno jednostavnije da je autor izvore za tvrdnje navodio u bilješkama ispod teksta. Drugo što se knjizi može zamjeriti je činjenica da baš nigdje nema nikakvih informacija o autoru. Uobičajeno je da knjiga ima kratku biografiju autora, no to u ovom slučaju izostaje. Onaj tko ne zna tko je Aleksandar Jakir, čime se inače bavi u svom znanstvenom radu i koji su mu raniji radovi, iz ove knjige to ne može saznati. Radi se o propustu izdavača i ako knjiga doživi još koje izdanje, bilo bi dobro da se taj propust ispravi.

Dalmatia. He also analyzed the discourse to present the attitude of the Dalmatians to what was happening in the given period. Altogether this book is a valuable contribution to better understanding of history of Dalmatia, especially because it is first of the kind, as emphasized by the author. Since it touched on a number of themes, it can be used as an impetus for further research of details from the history of Dalmatia between the two world wars.

However there are two objections to this book. The first one relates to citing. There is not a unified list of bibliography at the end of the book, but bibliography for each chapter was provided at the end of the chapter, which is good for whoever might want to additionally research something mentioned in the book. However the problem is that the bibliography is not referenced in the text. The author often openly mentions conclusions by other authors without stating precisely their source. That means that if one wants to investigate more thoroughly statements from the book it is necessary to check the entire list of bibliography at the end of the chapter and then “guess” where the statement was taken from. It would be much simpler for the reader if the sources for the statements were listed in the footnotes under the text. The second objection refers to lack of any information about the author. It is common that a book has a short biography of the author but not in this case. If a reader knows nothing about Aleksandar Jakir, what he deals with in his scholarly work and what his earlier works are, he/she cannot learn that from this book. It is publisher’s oversight and if there are more editions of this book, it would be good to correct it.